İLHAN BERK

LANETLENMİŞ BİR ŞAİRE SORULAR

Yıllar sonra Ece Ayhan'ın iki kitabı birden çıktı (*Defterler, Zambaklı Padişah*, Tan Yayınları, Ankara 1981). Gerçi bütün şiirlerini bir araya getiren *Yort Savul* 1977'de yayımlandı ama, türlü nedenlerden kitap ortalarda görünmedi, kısa sürede de karanlığa itildi. Bu yüzden okur onu 1973'de yayımlanan *Devlet ve Tabiat*'la tanır daha çok. Sekiz yıl başka toplumların okurları için öyle uzun bir süre değildir ama, bizim toplumumuz için — bu hele bir şiirse — [illegible] bir boşluktur. Bu üstelik Ece Ayhan gibi bir şair için, bu boşluk, karanlıktan farksızdır.

Böyle diyorum çünkü Ece Ayhan şiiri kökende alışkanlıklara karşı çıkan (ne karşı çıkması, başkaldıran), özgün bir şiirdir. Dahası, Türk şiirinin öyle pek bildiği özgünlük de değildir bu. Nedeni de, Ece Ayhan şiiri [illegible] tarihinde nice katakomplara gire çıka, hesaplaşa, bu yeryüzüne çıkmıştır. Böyle bir tarih, coğrafya içinden geldiği için de, *bir başına, ilenclenmiş* bulmuştur kendini. Bu yüzden de, o, bütün büyük şairler gibi bir karabasandan yazmıştır. Yalnızlığı, bir ada adamı olması onu düşündürmüştür ama, karakamu'ya bulaşmamayı da bilmiştir. Bilir ki *'şiir tarihsel bir halkın ilkel dilidir'* ve kaynağını acıdan almayan tek büyük şey yoktur. Adasında yazmanak onun için koymaz ona. Ölümün arkasından da bu yüzden konuşmaz.

Ece Ayhan şiiri — bu tersinden yazılan büyük şiir — bugün *'iyice koyu, ağdalı bir yalnızlıkta; adeta bir karabasan gibi'* bir yerden yazılıyor. Buna, bir insan toplumu demenin zor olduğu bir yer de diyebiliriz. *Defterler*, bunun, biraz da onu, tanığıdır. Ama *Defterler*, yine de: *'Ne yapsalar ne etseler bizi Üsküdar'dan atamazlar!'* diyerek de, bir aydınlığın altını çizmekten geri kalmayacaktır. Öyle başlayacaktır.

Ece Ayhan'a Sorular'a, *Defterler*'le başlıyorum. Ben soru sormayı, onu konuşturmak için seçtim; benim sorularım önemli değildir, onları görmeyebilirsiniz; önemli olan ne dediğidir.

Zambaklı Padişah'la baştan beri sürdürdüğü o büyük lanetli şairler arasına daha bir karışıyor Ece Ayhan:

Devlet ve şairleri, iki kaşık gibi iç içe uyurlarken
Gelirdi kapkara denize Karpiç'den gönderilmiş bir gemi

Bunun için:

Kışı ve Üsküdar'ı, atkısıyla geçirecek bir kadın

dır artık o! Yine bunun için İstanbul'da, Ankara'da vıcık vıcık insan içinde yaşarken (yani insanlar yaşarken) o:

Beş aydan bu yana, ilk bir insan görüyorum

diyecektir.

Zambaklı Padişah bir şiirin tersinden nasıl yazıldığının, çağa, çağına nasıl baktığının tanığıdır. Yalnız bu da değil:

Devletin cüceleri nasıl iki kez ayağa kalkmak zorundaysalar
Tabiatın cüceleri de bir dehliz bulmuşlardır kendi içlerinde

dir de.

Defterler için sorduklarımı şöyle toplayabilirim:

— *Defterler*'de anlatılanlar, yaşananlar okurlar için karanlık değil mi?

— *Defterler*'de kimi tümceler tırnak içinde, kimilerinin de üstlerine fazla basılmış, altları çizilmiş; bunları nasıl yorumlamalı? Alıntılar, gönermeler olarak mı bakmalı?

— *Defterler* nasıl bir yaşam sonucu tutuldu? Yer yer 'şiir uçları' egemen. Şiir olarak da bakıyorum ben onlara.

— Nerde yazıldı bunlar? Hangi koşullarda?

— Yazıldığı yerlerin sendeki etkileri nedir?

Zambaklı Padişah'a gelince; şunları sordum:

— *Zambaklı Padişah*'ın kökenine inelim şimdi de, nasıl, nerde yazıldı?

— Nasıl oluştu, kuruldu, başından neler geçti?

— *Zambaklı Padişah* yeraltlarında yazılmış gibi, lanetli bir şiir, diyorum.

ECE AYHAN'IN SÖYLEDİKLERİ

— Karanlık? Karanlık mı?... 1954 yılından bu yanadır, yayımladığım şiirlerde de, *'algı ortalaması'*nca (daha doğrusu 'algı ortalaması' pek göz önünde bulundurulmadan) bir öykü yoktu yoktur hiç. (Sinema yönetmeni Halit Refiğ, buna 'idrak ortalaması' demiş, sözün Osmanlıcası, *Yorgun Savaşçı*' nın çekimlerini sorunlarını anlatırken bir dergide; ben, 'hoşgörü' kurnazlığının bir türevi olan 'algı ortalaması' sınırlandırılmasına da oldum olası bozuk çaldığım içindir herhalde, dikkatimi çekti. Tarih boyunca, geniş anlamda 'iktidar'ı çaktırmadan oluşturanlar böyle konuşmuşlardır. 'Ayak yordamı' da denebilirdi, bence.) Çeşitli yönlere giden (gerçeklikte bir yere filan gitmiyorlar gitmezler) bir dolu, bir sürü eleştirmen bir bu karanlıkta birleşmişlerdi birleşmişlerdir; çizgiyi aşmayacaksın!, *aykırı dal!* olmayacaksın! Oysa, insan toplumlarının evrensel (ve çok da yalın) bir kuralı vardır, bildiğimce; işte bu ölçütü kimse bükemez bükemeyecektir de; *«Adamın dedikleri ya doğruysa?»* Akla gelebilen her konuda işletilir işletilebilir bu, doğallıkla insan toplumlarında! Şu 26-27 yıllık bir şiir serüvenini sen de izledin izlemişsindir; şimdi bunlar zoru görünce, «Meğer, şiirde de aydınlık-karanlık diye bir önemli sorun yokmuş!» diyorlar .Sorarım sana; ne menem bir 'çok geç' aymadır bu, ne derin bir yanılsamadır bu..?

Defterler, ki bu yedinci kitap dipyazılardan oluşmuştur (yarısını yayımlayabildim aşağı yukarı), şiirlerden biraz değişik bir konumdadır. Ama, kesinlikle karanlık filan değildir. Belki diyorum olduğu gibiliğin, gelişigüzelliğin ya da sahiciliğin bir karanlık yanı olabilir, doğrusu bilmiyorum. İnsan kendi çocuğu üzre nesnel olamıyor... Bugün bakıyorum da, (hayır! ele aldığım şey sağlık, devlet değildir) defterlerin nasıl 'öldürücü' ve 'acımasız' bir ortamda koşullarda yazılmış olduklarını anlıyorum. Ben kelle derdiyle becelleşirken; yakın ve uzak çevremde alttan alta korkunç bir ilkellik dalgası da depreşmeye başlamıştı; «Acaba, numara mı yapıyor?» diyedir beni zaman zaman sınayanlar mı istersin (bir yıl sonra bir olası felaket gerçekleşince, «Ha, demek adam doğru söylüyormuş, vay canına!»); fırsat bu fırsattır diyedir ölü soygunculukları işleyenler mi istersin; iyilik etme perdesi arkasında döndürülen dolaplar mı istersin; dingildeyen işgilli büzükler mi istersin... velhasıl her şey ve hepsi vardı; acılar çekerek yaşadım yaşıyordum, acılar çekerek görüyordum gördüm — kimi zaman zihnimle, kimi zaman gözümle, ya da her ikisiyle birden. Yani işleri tıkırında gitmeyen ve meramını defterlerine bile yazamayan yazamamış bir adamın dipyazılarıdır bunlar...

7 Ekim 1974 Pazartesi günü bir defter ve bir kalem aldım almıştım; böylesi düzayaktır iş, başlangıç. Sonra başka defterler geldi, getirildi ya da ben aldım. Brahms Caddesi'nde otururken, beliren *Mr. Hyde'lar*'a, *Mr. Hyde'lıklar*'a (bir ölçüde ama) pek aldırmıyordum; depreşmeler depremler ortasında kırık-dökük, küçük, zihinsel tezgâhımı kurabilmiştim kucağımda.. İşte defterler, *Defterler* böyle yazıldı yazılmıştır. İlerde bir gün yayımlanacağı olasılığı hiç aklıma gelmedi; gelişigüzellikler.. Bir şeyin düşünülmesini isterim; bu dipyazıları benim mırıldanmalarım, homurdanmalarımdır.. 'Benimkisi daha çok anlayamamaktan kaynaklanıyor' sözün beni yüreklendirdi yüreklendirmiştir, aklımın döndüğünce karşılıklar vereceğim sana. Çok şey sana 'kapalı' kalmasın istemiyorum. 'Defterler'de boşluklar, kopuk kopukluklar da var ayrıca; bunlar senin zihnini yormuş olabilir. Önce, bir yazarın yazıları çizileri olarak bakma bu dipyazılara, bakmayasın! Sonra, 'kitabî' bir şey arama, aramayasın! her şey daltaşaktır...

— Açıklayayım, biraz... *Defterler*'de (ve defterlerde), evet, kimi tümceler tırnak işareti içindedir ya da italik harflerle dizilmiştir. Sokaklarda dolaşırken, ya da ırmak boyunca yürürken, ya da bir yavuz kitap okuduğumda, ya da bir resim sergisi gezdiğimde, ya da bir müzik konserine gittiğimde, ya da bir 'olay'la karşılaştığımda.. aklıma vuran şeylerin çekirdekleridir, şifreleridir bunlar, (yani benim için bir yumak ucu adeta); o düşüncelerin türevlerini belleğime bırakmışım bırakmıştım, bak bir ona güvenirim işte!.. Beni, rastlayınca irkilten söz, *'Tahmin edilememek insanın temel niteliğidir'* Althusser'in bir vargısıdır (herhalde yıllar yıllar sonra erişmiştir buna — 'düşünce mertebelerinin hangisine varmışsam, bakarım bir *Türkmen Kocası* hep benden önde yürüyor yürür' gibi —) Haklısın, defterleri bir kitap durumuna getirirken, açık açık anlaşılması için hiç değilse paragrafı ayırmam gerekirdi... Hele, nice Mr. Hyde'ları, Mr. Hyde'lıklar'ı gördükten yaşadıktan sonra Althusser'in bu düşünce basamağı üzerinde duruyorum, üzerinde daha çok duracağım, bir *Fransız Kocası* benden önde yürümüş yürür olsa da.. Acaba? Şu Anadolu topraklarındaki derin ve geniş ve onulmaz *toplumsal çatlak*, tarihteki şaşırtıcı kesintiler, insan ilişkilerinin som akla aykırı olarak birdenbire kopuşları, acımasızlıklar, sevgisizlikler... filan acaba bu yüzden mi ileri geliyor? diyedir soruyorum, soracağım. (Utandığım için yazamamıştım yazamadım, doğru olmadığını da biliyorum ayrıca, ama ben yine de 'Yaşlı Husserl diyorum Althusser'e; 'alt' Almancada 'yaşlı' anlamına da geliyor gelir ya.) Bu körolası ve alçakça *'temel nitelik'* çok şeyin ya da her bir şeyin özetidir gezegenimizde. Bana hiçbir gerekçeyle, o güzel insanın (Althusser'in) varmış olduğu o çırılçıplak gerçeği, ürpertici içyüzleri başka başka biçimler perdesi arkasında da olsa yurtturamazlar yutturamayacaklardır!.. İşte bu bir yana, kalanların ötekilerinin hepsi benimdir.

— *Defterler*'de, o renk düşünülmemiş dipyazılarda, bir 'şiir' bulmuşsan, sağol derim diyorum sana... Zürih kenti, gece anlamında geceleri, belirli bir ölçüde kapanırdı kapanırdır. Altstadt'daki Niederdorf Caddesi'nde İtalyan, Yugoslav, İspanyol... işçiler, İsviçreli askerler, yurtsuz ya da haymatlos orospular, çiçek çocuklar, genç tarikatçılar, kılık değiştirmiş gezginler turistler dolanırlar dolaşırlar ya da *dikilirlerdi* ayakta. Çepeçevre bir kanapeye oturuyorsun Hirschen Alanı'nda, Wellenberg Sineması ile Adler Oteli'nin karşısında. Bakıyorsun olup bitenlere, geçenlere ya da duranlara. Sözgelimi, yaşlı bir kuğu, ama kara bir kuğu, müşteri bekliyor ırmağa varan dar bir sokak arasında o saatlerde *işlemeyen bir kapı* önünde. Pek az kimse gidiyor fiyatını sormak için... Bana göre, buraya kadar bir şey yok. Kuğuyu izlerken düşünüyorsun, 'Yahu Zürih kenti, İsviçre'nin, bu kurtlu peynirin, gerçek başkentidir paraca!..' Haydi *zihin katlanmaya başlıyor*, şiir ağır ağır kımıldanıyor... Valla, işin doğrusu şu: yazış biçimiyle öz dediğin şey öylesine iç içedirler ki, ben bu güne kadar bu ikisini 'yazarken' ayırt edememişimdir; bir bileşke de olabilir. İstanbullu eleştirmenlere bakma, onlar hep 'nezih' sonuçlar beklerler beklemişlerdir. Biz kendi yolumuzu gideceğiz gidiyoruz da...

—Evet, evet, acı çekiyordum düpedüz. Ama *Defterler*'e bu çelişkileri, *bile bile*, çok az aktardım aktarmışım. Sen bu gizli mekiği nereden anladın? Ne kadar isterdim İlhan, *ben kendim bir atlas düzenleyeyim;* Acının Atlası! ...Yayınlanmamış defterlerde bir sayfada duruyor; 7 Ekim 1974 Pazartesi Kantonsspital'deyim, Gönenç Kurtiz'e (o zaman Ertem'di) sormuşum, 'Zürih nerede bulunuyor?' diyedir. Gönenç de defterime İsviçre'nin genel çizgileriyle bir haritasını çizmişti. Görünce, 'insan beynine ne kadar benziyormuş' demiştim... Şimdilik bu bu kadar, pek deşmek istemiyorum, beni anlayacağını umarım umuyorum.

— 1974 Kasım'ı Zürih günlerinde gecelerinde *'kadın yağıyor!* diyedir yazmıştım yazıyordum arkadaşlara yolladığım mektuplarda. Vaız Sokağı'nda bir oda kiralamıştım; ilk, ve bir aylığına. Evsahibi zamparaymış. Adamın İspanya'ya dinlenmeye gittiğini bilmeyen kadınlar durmadan yağıyordu eve. Kadınları çekebilmek için de bir kadın terziliği öyküsü tutturmuş. Ev gerçekten çok ufak olduğu için gelen birini tanımış oldum oluyordum. Hanna, Rosmarie, Salome, Hilda, adını unuttuğum Tessin'li kadın, Barbara, Alman İrene... hiç aklımdan çıkmaz; kaldığım oda anlatılamayacak kadar ufak, kapısı açık bir Orta Çağ evi, hem alçak tavanlı. Penceredeki güvercinin adı Tobias. Altta, yazar-yayıncı olmak isteyen, Teo oturuyor. Ben yer yatağında yatıyorum oturuyorum, 11 Kasım 1974 gece 10 suları filan, kapı açıldı ve bir kadın girdi içeri uzun boylu, *«Burada soyunabilir miyim?»* dedi bana, şaşırmışım, ama «Evet» diyebilmişim (her yıl, 11. ayda, ayın 11'inde, gece saat 11'de Orta Çağ'dan bu yana bir şenlik oluşmuş başlarmış; kadın evsahibinin arka-

daşı ve elbiselerini değiştirecek)... Böyle şeyleri, çok olguyu belleğime bırakmış olduğum için, defterlerde atlamışım atladım... Yine, 1976 Kasımında, Niederdorf Caddesi'ne koşut bir sokakta bir evde birlikte kalan Hortansia (onda gözüm vardı. Rilke'nin mezarı onların köyünde bulunduğunu bana söylemişti, Lozan, Vevey yakınları bir köy), Heidi, Beatrice Lang... Konuşmamın başlarında söylediğim gibi bana dokunan, kendime yediremediğim şeylerden uzaklaşabilmek için bu *yeni-kalabalıkla* ilgilenmiş olabilirim; beceremedim ama 'Avrupa oyuncağı' ile uğraşmak da istedim... Çok insanın, özellikle Rudi Küng'ün, Anne-Marie Fellmann'ın adlarını hiç yazmadım, bunlar en iyi arkadaşlarım oldulardı oldular... Yoruldum. Yine devletle diyedir bitiriyorum bitiririm. Devletle...

— Şu Anadolu'da oturup da Anadolu'da 'yaşamayan' insanları ilgilendirip ilgilendirmeyeceğini bilemiyorum pek ama *Zambaklı Padişah* şiirinin düşüncesinin çekirdeğinin aklıma nasıl vurduğunu anlatayım anlatacağım sana. (Bunları yazmaklara durunca, şu 'Anadolu' sözcüğü üzerinde düşündüm ister istemez; 'Ana-' herhalde 'Yukarsı' anlamına geliyor Yunanca, peki '-dolu'?)

9 Mayıs 1976 tarihinde, ikinci kez İsviçre'ye Zürih'e gitmiştim. Kantonsspital'de kafaya Shunt diyedir bir aygıt koymuşlardı. Klusplatz'da Berg Str. de Carol Wüthrich'in evindeyim. (Galiba) Temmuz'da Tages Anzeiger adlı bir İsviçre gazetesinde, Almanya'da Martin Heidegger'in, bir Alman filozofunun öldüğünü okumuştum. Ertesi gün, çıkıp bir tramvaya binmiş ve Neumarkt'daki Schweizerichesozialarchiv'e gitmişim. Başka gazeteleri de okuyacağım, ayrıntılı bilgi edineceğim. Martin Heidegger'den, yıllar öncesi 'aşkınlık' kavramının bir küçük türevini, 'nach Tod'u öğrenmiştim kendimce. Arşiv'de Le Monde'a, Neu Zürcher Zeitung'a, La Suissee bakıyordum. *Zambaklı Filozof* deyimi geçmişti bir yerlerde; bu ilgimi çekmişti. Bulanık günlerdeydim, 'devlet bozulmuştu yani, 'bu oyunu yitirdik galiba' kara düşüncesini taşıyordum, yine nedense numara yapıyorum sanılmış sanılmıştı; 25 Eylül' de öğreniyorum ki meğer kafadaki o Shunt çalışmıyormuş tıkanmış! Meğer 'lınk lınk' sesini o yüzden duyuyormuşum; dik de duramıyordum, ancak yatay yatınca ağrılar kesiliyordu. Menzingen kasabasındaki Traudel Yenge de iyi beslenmemle bu vartayı atlatacağıma inanıyordu ve kasabaya gittiklerimle beni yedirip içiriyordu... Uzatmayayım; Zambaklı Filozof deyince insanın aklına ceketinin yakasına bir zambak iliştirmiş tutturmuş bir filozof gelir ilkin. (Ben bu sözün bugünlerde 1982'de bile Martin Heidegger'le mi, yoksa başka bir filozofla mı ilişkili olduğunu bilmiyorum.) Basel'de oturan ve kitaplarını almak için zaman zaman Zürih'e gelen Hans Wüthrich'e sormuştum bunu, böyle bir şey hatırlamıyordu...

1971 yılına bir atlayış yapacağım yapıyorum. Zihin katlanıyor ne yaparsın? İstanbul'da Meydan Larousse'da çalışıyorum. Baktım, bir yazıda 1918 - 1922 Bırakışma İstanbul'unda iki tane Kroker Oteli var (ben bir biliyorum), biri Karaköy'de, biri Tepebaşı'nda (ben Tepebaşı'nda biliyorum). Bir acayip kertenkele! diyedir düşünürken, Şükrü Baban geldi Larousse'a, *yakasında bir karanfil* ile! (Şükrü Baban'dan öğrendimdi Kroker Oteli'nin Tepebaşı'nda

olduğunu, İngiliz askerleri orayı karargâh olarak kullanırlarmış. Karaköy'deki ise otel falan değilmiş, bir çeşit irtibat karakolu yani.)

Sonraları, felsefe okumuş ya da üniversitelerde felsefe dersi okutanlara sordum, *'kimdir bu Zambaklı Filozof?'* diyedir. Öyle bir şey yokmuş. Böyle bir merak olsa olsa ancak yeniyetmelerde olabilirmiş. (Şimdi aklıma İstanbul'da felsefe dersi okutan İsmail Tunalı'nın bir kitabındaki 'Tom Jones Von Fielding' geliyor, iki-üç kez bu adda bir yazardan söz ediyordu. Ben hiç kimseden böyle bir İngiliz yazarının adını duymadım. Süreyya Berfe'nin bir şiirinde yazmış olduğu gibi 'önemli değil'!) (Ankara'da ders veren Tuğrul İnal da aklıma geldi; geçen yıl kendisinin Gerçeküstücülük tanımını Oktay Rıfat'a, Memet Fuat'a, Selâhattin Hilâv'a Bréton'unmuş gibi göstermeye çalışmıştı. 'Paranın ne önemi var, mühim olan insanlıktır!')

1978'de, dördüncü kez gittiğim Zürih'ten, Ankara'ya geçmişim. 14 ya da 15 Temmuz günü, Yeşilyurt Sokağı'ndaki evde, bir ikindi üzeridir, Fügen'e 'Oğlan Dönencesi adlı bir şiiri yazdırıyorum... Kızdan utanmış olduğum için olabilir bak! Birden 'Zambaklı Padişah' diyedir yazdırdım. Üçüncü dizede olan 'oğlan dönencesinde'yi de atladım, kitapcıkta yok!

Bu yüzyılın başlarında, İstanbul'da, bir kahvehanenin ahşap tavanında ters nakışlı bir bilmece varmış. Tavana bakmaktan müşterilerin boyunları ağrır, yine de çözemezler nakışın anlamını... Oysa, ele bir ayna alınsa, tersinden olan şeyleri ayna doğrultur. *'Öldükten sonra da tersine yarışırlar, vesselam!*'ı düşünebilirsin artık. *Zambaklı Padişah*'ı okurken, elde hiç değilse bir cep aynası olması gerektir. Ama, kimse, Yunanca adlı bir ülkede zihnine almaz bir ayna!

— Zor soru bu *'oluşum?'* bence. Kendimi şiirde, Türkçe'de bildim bileli (*'iplikler de benden!'* olmuştur olmuştu hep, hatta 'modus') sözcükleri ve sözcüklerimi dizdim durdum dizmişimdir diziyorum. Bu şiirlere eski ve yerinden oynamış bir kanava'yla yaklaşmayı deneyenleri de görüyorum, ki sonra bin pişman olmuşlardı. Şiir 'öyle oluşturulurmuş oluşturuluyormuş çünkü. (Hayır! 'öyle' oluşturulmaz! 'öyle' oluşturulmuyor!). Şiir sorunları da, çok büyük çoğunlukça sanıldığı gibi, öyle yalın ve birkaç boyutlu değildir. Keşke her şey; nesneler ve insanlar... bu gezegende o denli yalın olabilseydi olsaydı. Şiir de olmazdı! düşünce de! oh kekâ. Eski günlerden bu yana, (giderek pekişmiştir bu düşüncem), ben bu topluluğu, bu topluluğun algılamaklar biçimini bir türlü sevemedim. Özellikle 1977'den sonraki yıllarda hiç sevemiyorum. Bu 'dil'in, bu 'kentliler'in, 1839'dan sonraki gözlüklü şiirlerini pek az sevebilmişimdir. 'Yıldızım barışık değil anlaşılan' diyedir geçiştirilecek bir şey değildir bu. Hadi her bir şeyi bir yana bırakalım şimdilik diyelim. Bir kez, büyük bir dil, koskoca bir sözdizimi, dilbilgisi 'yanlışlık'ı da taşıyorlar okul kitaplarınızdaki antolojilerinizdeki şiirler. Bugün 1982'de bile genç bir şair 'şiirin bir dil sorunu olduğu *konuşuluyor*' diyebiliyor. Evet, konuşuluyormuş! Şükür ki konuşuluyor. Diyelim bu da bir basamaktır. Peki 'dil sorunu'na girilmezse 'insansal sorun'a nasıl nasıl girilebilir şiirde, ha? Bir düşünülmesini isterim..

10-11 yıl önceydi, İstanbul'da 'elinde nar şerbeti' bir önemli şair vardı: Oktay Rifat! 1480'deki Avnî'nin de içine girerek 'ölüm'den söz açıyordu, 'iktidar' ağzıyla. Oktay Rifat, kendisi, hiç 'iktidar'a oturmadığı içindir (şiirde denemek istedi bu 'iktidar'ı, ama 54-55'lerdeki *bir değişim* onu, başkaları gibi, çok şaşırtmıştı) 'ölüm' konumunu Fatih Sultan Mehmet'le (Avnî) kurcalayacaktır. O günlerde 'yapayalnız bir şiir'e doğru gittiği anlaşılıyordu. Sözgelimi, 'kokusuz karanfilim' dedirtmişti Fatih'e Yeni Dergi'de yayımlanan bir şiirinde. Böyle der demez, iki orta idrakli adam çıkmıştı ortaya bir acele, şiir yularları ellerinden kayıyormuş, filan hurde nakışta Fatih 'karanfil' değil, 'gül' koklar diyedir yazdılardı. Meğer Oktay Rifat akılyürüterek yazıyormuş şiirlerini. *Yeni Şiirler* kitabında bu 'karanfil'i 'gül' yaptı yapmış... Biz olsak, milyonlarca adam gelse, varılmış bir güzelliği yıktırmazdık! Yıktırtmayacağız! Oktay Rifat yine güzel şiirler yazıyordur yazabilir ama o gün bugündür işte 'orada' kalmıştır kaldı bence. Bu 'iş' üzerine, zaman zaman, kendi köşemde düşünmüşümdür düşünüyorum. 'Nasıl olabiliyor bu?'...

1976'da bana 'ölüme kendinden önde yürümek', 'Heidegger olayı' çarptıydı. Yukarda, *Zambaklı Padişah* için sorduğun ilk soruya verdiğim karşıta bu şiirin *dışardan* oluşumunu biraz anlatmıştım sana; yinelemeyeceğim.

— Zambaklar, o çiçekler, pekiyi bilirsin ki, bilinir ki, kokarlar keskin keskin bir tuhaf; yani soğuk çağrışımlıdırlar. Anadolu'da, bir yarımada olduğu söylenen bu topraklarda hemen herkes onları çiçek olarak tanır tanıyor. Osmanlı 'hurde nakışları'nda da hiçbir padişah, velî, v.s. elinde bir zambakla görülmez görülmemiştir. Evet, mor renk zor olabilir nakkaşın gözünde, karılmasıyla tasarlanmasıyla. Ama bu daha çok o sanatlarda *'göz kırpılmaması'* olgusundan ileri geliyordur... Bense, *Zambaklı Padişah*'daki 'zambak'ı bir simge olarak düşünmedim. (Sonuç olarak oraya gelinmiş olabilir bak.) Kısacası, bir *'iktidar'*ın ellerini önce *'mor'* olarak düşündüm; o kadar. (Kardeşlerini, oğullarını — *şiirle yazışmaya aman vermeden!* — bir padişahın ağzı da, zihni de ...ancak *'mor'* olabilirdi bence.) *Bütün, 'mor'* olamıyor olamaz bilirsin; tarihte de ne handikaplar vardır var.. 'Mor'un şiirdeki nesnel karşılığı olarak 'zambak' vermişim bir padişahın eline işte. Onu fırlatıp atamayacaktır atamaz. Çıkmaz bir leke!

'Devlet' anlamındaki 'devlet' burada yaya kalır; çok acı çekiyordum çektim ben, 1974 Ekim'inden 1977 Ocak'ına dek. Gerçekten de o uzun aylar ne yapacağımı ne edeceğimi bilemiyordum. (Zürih'li bir arkadaşa *'Michael Kohlhaas nasıl yazılıyor?'* diyedir sormuştum; hak aramak adına pire için yorgan yakmanın en güzel Almancasıdır Kleist'ın bu kronik'i. Okullarda da *'okuma parçası'* olmuş.) Bu acıları, anlasa anlasa, *bizim katmanlardan bir insan* anlayabilir diyorum. Boşver!

Öyle yukardan yukardan filan konuştuğum yok. *Zambaklı Padişah*'ı sana acındırmaya çalışıyorum çalışacağım.. Şeyhî (ya da Şehrî) çarşafsız ölüm yatağında bir şiir mırıldanır. Hacı Bayram Velî avluda çamaşırın yıkarken bu ilahiyi söyler. Şeyh Bedrettin'in de pek sevdiği bir düşünce-şiirdir bu. Yunus Emre'nin bir davudi sesinden söz ediyorum:

Ol dürr-i yetîmem ki görmedi beni ummân
Bir katreyim illâ ki ummâna benim ummân!

Hayır. Sevinçlere sevinmelere tanıklık etmez etmiyor Zambaklı Padişah şiiri. Ne zaman yüzüm gülmüştür ki hey!